

Ove Berglund mailen jelez: Thinsz özvegye költözik, ráadásul kisebb lakásba, meg kellene menteni a hagyatékot. Nem vagyok Thinsz-rajongó, ám egy olyan könyvtárban dolgozom, ahol magyar könyvek is találhatóak a polcokon, ezért kötelességemnek érzem megmenteni az anyagot az utókorak. Arra számítva, hogy akad talán közöttük kutató, irodalomtörténész: konkrétan a göteborgi SFUL-ra gondolok, akik a magyar irodalom népszerűsítésével foglalkoznak svédül, meg az egyszemélyes Északi Magyar Archivumra. A nagy gonddal kötetenként összegyűjtött, pántlikával összekötött kéziratot Isabella csak megmutatja, nem kapom meg. Ami két erős, „Magyar Posta” feliratú zöld műanyagzsákba elfér, azt viszem magammal: a Thinsz saját köteteit s néhány ritkaságot: svéd meg magyar írók dedikált könyveit. Illyés Gyula, Weöres Sándor, Gergely Ágnes közöttük, a svédeket a Nobel-díjas Tranströmer képviseli. Az egyik Weöres-dedikáció 1983-ból származik, érdekessége egy, a költő által saját kezűleg rajzolt delfin, annak szeme mögött a dátum olvasható, fölötte pedig: „Thinsz Gézának, Izabellának, Gabriellának régi szeretettel Weöres Sándor”. Még pontot is tett a dedikáció végére, talán a nyomaték kedvéért. (Aki a képre kíváncsi, megtalálja a www.flickr.com honoldalon.) A régi barátságot úgy értelmezem, hogy még Magyarországon barátkoztak, s miután Thinsz Svédországba menekült '56-ban – két könyvvel a hátizsákjában: egy Karinthy Friggyessel meg egy József Attila-összessel –, Weörest meg néhány más egykori barátját svédre fordította.

Fordította vagy fordíttatta: igen helyesen nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy az új nyelvet gyorsan és tökéletesen elsajátítsa, úgyhogy hamar bekerült az egyik legnagyobb svéd kiadóhoz. Ami lehetőséget adott számára svéd poéták megismerésére, s azokat fel lehetett kérni műfordításra. Hadd álljon itt tiszteletből a nevük: az 1968-ban Sex ungerska poeter (Hat magyar költő) címmel kiadott 137 oldalas kötetbe a Thinsz által beválogatott szerzők: József Attila, Weöres Sándor, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Nagy László, Juhász Ferenc verseit tolmácsolták: Werner Aspenström, Johannes Edfelt, Reidar Ekner, Ingemar Leckius, Erik Lindegren, Artur Lundkvist, Göran Palm, Bo Setterlind, Lasse Söderberg, Géza Thinsz, Tomas Tranströmer, Anders Österling. Az antológiát az Albert Bonniers kiadó publikálta, a sorozatcím: Svalans Lyrikklubb.

Néhányat a műfordítók közül ismerhet a magyar olvasó, a költőket: Werner Aspenström, Artur Lundkvist, Bo Setterlind, Tomas Tranströmer, aki 2011-ben irodalmi Nobel-díjat kapott, hozzáférhető magyar nyelven is. Kíváncsi lettem volna arra, hogyan emlékeznek a Thinsz Gézával való együttműködésre, de a legtöbben közülük halottak, Tranströmer pedig megbénult, beszélni, írni képtelen. Megtalálom viszont Reidar Eknert, aki ma Norvégiában él, és magas kora ellenére nagyon vitális, továbbá jól emlékszik nemcsak az együttműködésre – Thinsztől nyersfordításokat kapott, majd a magyar szerkesztő stockholmi otthonában beszéltek meg a kész vagy késznek hitt terméket –, hanem a Thinsz lelkesedésére is, valamint emlékszik magukra a versekre: két Weöres-címet említ, A fogak tornácát (Tändernas Portal) meg a Szirénák légitámadáskort (Flyglarm), Weöresön kívül pedig Juhász Ferenc nevét mondja, mint aki hozzá, lehet, hogy kora miatt is, a legközelebb állt, az ő Szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából (Den till en hjort förvandlade sonen ropar ur hemligheternas port) című poémáját pedig egyenesen világirodalmi szintű alkotásnak nevezi. Érdekes, amit a kötet születéséről mond: Thinsznek azért sikerült tető alá hozni a könyvet, továbbá társfordítókat oly nagy számban toboroznia, mert a svéd alkotók rokonszenveztek a szovjet hatalom ellen fellázadó nemzettel.

Érdekes az is, hogy Ekner a Thinsz lelkesedését említi, hiszen a Kineveztek kultúrhídnak című versében (Rendhagyó látogatás, Stockholm, Magyar Könyvkiadó, 1981) így ír: „minekutána (magamra vessek!) kineveztek kultúrhídnak, testemen csattognak a svéd-magyar kapcsolatok. A dicsőség kétségtelen, csakhát kacskaringós, akár a valóság. Hidamat különben más célra tervezték.” A „csattogás” ellenére Thinsz összeállított egy önálló svéd kötetet is pár évvel korábban barátjának – Sándor Weöres: Tystnadens torn/ A hallgatás tornya, Bonniers, 1973 – nagyjából ugyanazokkal a műfordítókkal, és érdekes módon maga Thinsz is fordít egyes verseket. A kötet címevel azonos című vers mellett szerepel a Tativane királynő (Drottning Tativane), Az özönvíz (Syndafloeden), A fogak tornáca (Tändernas Kolonnad/ más változatban ez Tändernas Portal cím alatt szerepel), Suttogás a sötétben (Viskning i mörkret) – érezhetően a gondolati költő bemutatása volt a cél.

Ezt a kötetet mintegy kiegészíti egy másik: Ove Berglund 2009-es kiadású Det högre ljuset (A felső fény, Brända Böckers Förlag) című könyve, amelyikben a rím és a játékosság a korábnál nagyobb szerepet kap. Ennek magyarázata a műfordító maga, a tevékenységét ismerők tudják, milyen fontos számára a hangzás: a rím játékossága, a ritmus átültetése. A kötetben megtalálhatók például a következő versek: A tündér („Bóbita, bóbita táncol...”; Fén), A galagonya (Hagtorn) vagy A kutya-tár (Hundbutiken). Hosszú interjút készítettem Berglunddal évekkkel ezelőtt a Jónás könyvéről (Jona, Brända Böckers Förlag). Az interjú megjelent a Látó 2007/áprilisi számában, s az említett Babits-könyvről meg Berglund két Kányádi-fordításáról szól – az egyik az erdélyi költő gyermekverseiből nyújtott válogatást. Elmesélte abban az interjúban, amit számtalanszor leírtunk róla (Berglund a magyarok körében igencsak ismert és megbecsült), hogy a svédül fordított József Attila-verseket hallgatósága felismerte, és magyarul kezdte skandalizálni, ez talán mindent elmond a Weöres-fordításokról is.

Berglund azután fogott neki a Det högre ljuset verseinek az átültetéséhez, hogy lefordította már József Attilát, Radnóti, Babits Jónását, Kosztolányit. Weöres tehát beleillett a magyar klasszikusok sorába: úgy tűnik, átfogó képet szándékozik adni a magyar líra XX. századi állapotáról, saját elképzelése pedig egyezik – ő maga számol be róla a kötet előszavában – munkatársai népes taborának irodalmi ízlésével, közülük Vánky Farkast emeli ki. De hadd álljon itt mindegyikük neve, tiszteletképpen a magyar kultúra svéd földön való megismertetése terén kifejtett erőfeszítésükért: Sántha Judit, Nagy Anikó, Sente Imre, Kádár Péter, Fenyő György, Palotai István, Dávid Aladár és Sall László.

Berglund alaposan felkészült a kötet fordítására: átbogarászta a Thinsz-féle Weörest, áttanulmányozta az angol nyelvű Eternal moment című antológiát, onnan származik például az Ars poetica (Ars poetica), segítséget kért Georg Kleintől, akinek svéd nyelven megjelenő könyvei hívták fel Berglund figyelmét annak idején a magyar versre, József Attila költészetére – Klein minden esszékötetében szerepel legalább egy József Attila-költemény. Kleinnak köszönhető például a Valse triste (Valse triste) bevétel a kötetbe. Berglund elolvasta ezen kívül Susanna Fahlström angol nyelven írt doktori disszertációját Weöres költészetéről (Form and Philosophy in Sándor Weöres' Poetry. Uppsala, Studia Uralica Upsaliensia 32, 1999), valamint Vajda Miklós tanulmányát Hamvas Béláról, aki nagy befolyással volt Weöres gondolatvilágának alakulására.

A kérdés ezután, hogy befolyásolt-e a svédek közül valakit a magyar költő. Többeket kérdeztem, a válasz igen vegyes. Reidar Ekner például azt mondja, hogy terjedelmes műfordítói munkásságának legnagyobb élménye éppen a Thinsz Gézával együtt fordított magyar költők verscsokra, s a kedvencek között említi Weöres Sándort. Az a svéd kritikus, aki talán a legtöbb kortárs magyar irodalmat olvasott (svédül és angolul!; és nemcsak magyart, hanem az összes többi kelet-európai nép irodalmát!), Thomas Nydahl,

nagy élményei között tartja számon a Berglund fordította Weörest, a svéd József Attila illetve Radnóti mellett. Még akkor is, ha a magyar írók közül nem költőt, hanem a prózaíró Kertész Imrét érzi magához a legközelebb állónak. Ám miért is kellene és kire kellene hatnia egy száz évvel ezelőtt született, a kommunista – vagyis a mindenkori svéd állapotoktól távoli, idegen – érában tevékenykedő, s ezért a rímbe, a mitológiába menekülő magyar költő a századforduló svéd olvasójára, aki nem a sorok között akar olvasni, s aki talán a mitológiai utalásokat sem érti... A mai Svédország kulturális térképe egészen más: nem irodalombarát, s ha svéd írókon kívül más nemzetek alkotóira kíváncsiak, akkor azok az angol-amerikai irodalom képviselői. Ha mindezt százalékban szeretnénk érzékeltetni, akkor ez lehet a képlet: a kilencmillió lakos tíz százaléka vesz könyvet a kezébe, a tíz százalék tizede olvas szépirodalmat, annak tíz százaléka preferálja a nem szórakoztató irodalmat, azok egy százaléka fogyaszt verset is. A fennmaradó száz egyén fele – tiszta és nemes nemzeti érzésből – Tranströmer-hívó, a maradék ötven mellé vegyük hozzá azokat, akik hivatásból belelapoznak, vagy mint Thomas Nydahl, a megszállottak közé tartoznak. A kérdés, hogy ezek közül hányan szeretik is – Weörest vagy bármelyik más anyanyelvű költőt? Főként, ha a tradíció nem a rímmel való díszítés, ha az időmértékes verselés ismeretlen, s az átlag skandináv líra eszköztelenebb, gondoljon az olvasó Tranströmerre. Történetek próbálkozások a magyar irodalomnak – nem a versnek, hanem a kortárs magyar prózának – közelebb hozatalára a svéd olvasóhoz az utóbbi években: Bartis Attilát fordítottak, Dragomán Györgyöt; s a „hivatásos irodalmárok” meg az irodalomolvasók felső tizede ismeri a Konrád–Esterházy–Nádas vonalat, de ha magyar író igazán hatott a svéd átlagolvasóra az utóbbi tíz évben, akkor az Márai volt A gyertyák csonkig égnek (Glöd) című regényével, nyilvánvalóan a belőle készült filmnek köszönhetően, és Kertész, aki egyrészt a légertémával, másrészt Nobel-díjával érdemelte ki a figyelmet. Weöresnek egy lehetősége lenne ebben a nemiségre, azonnali élvezetre kihegyezett materialista közegben: ha „valaki, Zeffirelli” megfilmesítené a Psychét. Következhetne ekkor a svéd fordítás: izléses csomagolásban a nimfomania még itt is biztos siker. Mint annak idején magyar nyelvterületen volt.

Kategória: WEÖRES SÁNDOR 100

Denumire autor: Gergely Tamás

Látó Szépirodalmi Folyóirat